

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 1. No. 3. 1935.

Hekim başı M. Behçet efendinin kitablari

ve

İslâmlarla Bitik sevgisi - Bitik evleri

Dr. med. M. F. Nafiz

İlk kütüphane İsa doğmasından 1700 yıl önce Babilliler tarafından açılmıştır. Pişmiş tuğlalar üstüne mihi yazı ile yazılmıştı. İkinci olarak Mısırlılar gelir. Eski Yunan müverrihlerinden Diodare de Sicile Mısır hükümdarlarından Osmindias ın kabrinde bulunan kitabhaneyi anar. Yunanlılar gününde Bergamada (200) bin ciltli bir kütüphane vardı. Büyük İskenderden sonra, İskenderiye kitabhanesi meşhurdur. Bunlardan sonra Romalılar kütüphane açarlar. İmperator Kostantin 355 tarihinde İstanbulda bir kütüphane açmıştı. 120 bin cilt kisabı olan bu yer eski zabsiye yerinde idi, yanmıştır. İraniiler dahi mağaralarda, hayvan derileri ve kumaşlar üstüne yazılmış eserlerden koleksiyonlar yapmıştı.

İslâmlardan ilk kütüphane açmak şerefi, her ne kadar Emevilerden Ömer bin Abdülazizin Şam kütüphanesinde bulunan Ehurun'un kitabını çıkarmasile başlayabilirse de, başlangıç olarak Abbasileri kabul etmelidir.

I — Abbasilerden Reşit zamanındaki Bağdad kütüphanesine «Beyt - alhikma» denirdi. Tıp, hendese, nücüm, matematik, edeb, lûgat üstüne kitablardı. «Yahya bin Halit Bermeki» tarafından Hint müelliflerinden toplanan kitablara bizzat Reşidin Ankara, Umurya Rumlardan ele geçirdiği Rumca kitablara dolu idi. Bu kitabhanede ayrı ayrı daireler olup kopye edenler, tercümciler, müellifler bulunurdu. Bu kütüphade müdürüne «Sahibi Beyt - alhikma» derlerdi. [1]

Bağdad kitabhane müdürleri arablık düşmanlarından Şuubilerden İranlı Danışmentlerdi. سهل بن هرون bunlardandır. Şu halde ilk İslâm kitabhanelerinde idareci İraniiler olmuştur. Âli Boyeden

[1] Bizim kitabhane dediğimize araplar Maktaba derler. Dar - alqutub, Khizane dahi söylerler. Almanlar İncil manasına gelen Bible den alınarak Latinlerin Bibliothèque sözünü kullanırlar. Kitap satılan yere Frenkler Libraire, Almanlar Buchhandlung diyorlar. Das Buch kitap demektir.

İslâm tababetinde Türklerin mevkiî hakkında [*]

Dr. A. Süheyl Ünver

Türkler İslâm medeniyetini yükseltmekte büyük amil olmuşlardır. İslâm aleminin her tarafında Suriyede, Mısırdaki, İranda, Orta asyada en mühim eserler ve sıhhi müesseselerin çoğu Türklerle aittir. İslâm medeniyetinde Arab ilim ve harsına hizmet eden Türkler ve İslâm tıbbını yükselten Türk hekimlerinin sayısı pek çoktur. Bu hekimlerin maalesef halâ Arab veya Acem tanınmaları çok yanlışdır.

İslâm medeniyetinde Arablar ve Acemler maruftur. Arablar kendilerinden maada milletleri Acem telâkki ederlerdi. Zira islâmiyet milliyet prensiplerinin aleyhinde idi. Onun için Türk müelliflerini Arablar zikrederken sair milletler âlimleri gibi Acem diye yad etmişlerdir. Burada Acem Arabın gayri demektir. Yabancı manasına gelir. Tarihte gördüğümüz mülûkü Arab ve Acem de bu manadır. Arab ve Arabdan gayri bütün milletlerin hükümdarları demektir. Bunu bir çok âlimlerimiz bu günkü Acem manasına alarak Arabdan gayri olan Acemleri bu günkü iraniler sanmışlardır. Acem İran demek değildir. Acem ülemasına Türkler, Hindliler, İranlılar, Yunanlılar, Süryaniler ve bütün şark ve garb milletleri âlimleri dahildir. Bu yoldan yürünecek olursa bütün âlimler bu günkü İranlılara mensub addolunacaklardır. Tarih vaktile Türk âlim ve hekimlerinin çoğunu eserlerini Arabca yazmalarından Arab sandı ve eserlerine öyle gecti. Bu cihetle tam Arab hekimleri müstesna, Arabın gayri *İbnisina*, *Ebubekir Razi*, *Ebürreyhan Biruni* gibi meşhur ve adedleri pek çok Türk hekimleri Arab olarak dillerde dolaşiyor. Bütün eserlerde öyle okuyoruz. Son asır âlimleri bunların arablıklarına ait vesikalara destres olmadıklarından bir milliyete sokmak için iranlılığı ele alıyorlar. Bunda da âmil bunlara Acem denmesidir. Bunların hakikî menşelerini tayin etmek ve çok da düşünmek lâzımdır. Böyle yeni bir hatayı tıbb tarihi yeniden kabul edecek olursa en aşağı bir asır da bu sürecektir. Şimdiye kadar Arab denen hekimlere şimdi İranlı manasına Acem deniyor. Lâkin bunların çoğu Türktür. İsimleriyle, harslarıyla, mezhepleriyle Türktür. Bunların behemehal ayırd edilmesini bu kongrenin büyük simalarından dilerim.

[*] Madridde Arşulusal onuncu tıbb tarihi kongresine bizzat tebliğ edilmiştir. 24 Eylül 1935

Bu müelliflerin eserlerinin arabca yazılması kendilerini arab olarak tanıtmaya sebep olamaz. Orta zamanda Avrupada Lâtince nasıl bir ilim dili ise şarkta da arabca böyle idi. Arabın gayri bütün islâm ve Türk üleması da arabcaya bizim dilimiz demişlerdir. Netekim bizim de birbirimizi bugün anlamak, için bizim dilimiz garb dilleridir. Avrupada her millet nasıl büyük adamlarını kendi milletlerine göre ayırdı ise bizim de ayırmamızı mazur görmelidir, ve bu iddiaları mutlaka tetkik ederek düşünmelidir.

Bir misal olarak *İbnisina* yı ele alalım. *İbnisina* İranlıların bulunmadığı kıt'ada Orta asyanın göbeğinde, Buharada bir köyde doğmuştur. Anası ve babası ve dedeleri hep oralı ve yerli halk tandır. Dördüncü babasının adı mücerreb manasına gelen (Sına) idi. Arab olsaydı kabilesi adını koyacaktı. Bu günkü İranlı olsaydı Şii olacaktı. *İbnisina* nın ve ondan bir asır evvel bütün halkı Türk olan Horasanda Rey şehrinde doğan *Ebubekir Razi* zamanlarında bu günkü gibi müstakil bir İran yoktur. İranlılar o zaman ötede beride ve şehirlerde müteferrik aşiretlerden ve bir de bir dilden ibarettir Bunlardan *İbnisina* nın Hemedanda bugünkü İran toprağında metfun olması İranlı olmasını icab ettirmez. Bunların Türklükleri hakkındaki vesaik ve delâili burada tafsil edemiyeceğim. Fazla vaktinizi işgal etmek istemiyorum. Yalnız hepimizin bu noktanın tavzihine himmet buyurmanızı diliyorum.

La place des Turcs dans la médecine islamique [*].

Prof. Agr. Dr. Süheyl Ünver

Les Turcs furent un facteur important du rehaussement de la civilisation islamique. Partout dans le monde islamique, en Syrie, [Egypte, Perse, Asie Centrale, les plus importants ouvrages et institutions médicales appartiennent en grande partie aux Turcs. Le nombre est très grand des Turcs ayant contribué à la science et culture arabes dans le cadre de la civilisation islamique, et des médecins qui ont porté à un niveau élevé la médecine islamique, C'est une erreur regrettable que de considérer ces médecins comme des Arabes ou des Persans, ainsi qu'on le fait encore aujourd'hui.

[*] Communication faite au Xe Congrès internationale d'Histoire de la médecine. 24 Septembræ 1935.

On distingue dans la civilisation islamique, des Arabes et des «Adjem» par «Adjem», les Arabes désignaient indifféremment toutes les nations non - arabes, étant donné que l' Islam est hostile au principe de nationalité. C'est pourquoi les auteurs turcs mentionnent les Arabes comme tels, tandis qu'ils comprennent la nationalité des autres savants dans le terme général d' «Adjem», soit non - Arabe, étranger. D'où aussi le titre historique de «Rois des Arabes et des Adjems», c'est - à - dire souverains des Arabes et de toutes les nations non - arabes. Beaucoup de nos savants ont pris ce terme au terme du sens actuel (Persan) et ont cru Persans les personnages appelés «Adjem», non - Arabes. Or «Adjem» ne veut pas dire Persan. Parmi les savants «Adjem» comptent des Turcs, des Indiens, des Persans, des Grecs, des Assyriens et tous autres savants d' Orient et d'Occident. Si l' on ne tenait pas compte de ce fait, on arriverait au résultat que tous les savants islamiques étaient des Persans de Perse. Pour avoir écrit leurs ouvrages en langue arabe, beaucoup de philosophes et médecins turcs étaient considérés par les historiens comme des Arabes, et mentionnés comme tels dans les livres. Ainsi, on parle communément comme d'Arabes, en plus des véritables Arabes, aussi de personnages tels qu'Ibni Sina (Avicenne), Ebübekir Razi (Razès) Eburrayhan Birouni et beaucoup d'autres médecins de pure race turque. On le trouve ainsi dans tous les livres. Comme les savants du siècle passé ne purent trouver aucun document concernant leur nationalité, ils les rangèrent parmi les Persans pour leur assigner une place dans les nations, Le seul motif en était la désignation «Adjem» qui veut dire, aujourd'hui, Persan. Il faut bien réfléchir pour déterminer leur vraie origine. Si l' histoire de la médecine accepte encore une erreur pareille, cela durera encore un siècle.

Les médecins appelés autrefois Arabes, sont à présent qualifiés d' Adjem, soit Persans. Mais beaucoup d'enre eux sont des Turcs, Turcs par leurs noms, leur culture, leur religion, et je recommande aux éminents savants de ce congrès de les distinguer nettement dans le cadre de la civilisation islamique.

Ces auteurs, il ne faut pas les croire Arabes parce qu'ils ont écrit en Arabe. De même que le latin fut la langue scientifique dans l'Europe du moyen - âge, l'arabe le fut en Orient. Tous les savants turcs et en général non - arabes appelaient l'arabe «notre langue», dans ce sens que, pour pouvoir nous entendre aujourd'hui

«notre langue» sont les langues occidentales. Or, comme chaque nation européenne revendique pour elle ses propres grands hommes, on ne verra pas d'inconvénient à ce que nous en fassions de même. Il y a là une thèse à examiner et à approfondir.

Prenons comme exemple İbni Sina (Avicenne). Il naquit dans un village près de Boukhara au coeur de l'Asie Centrale où il n'y avait pas de Persans. Son père, sa mère et ses ancêtres étaient originaire de la même contrée, étaient de la population indigène. Son quatrième aïeul s'appela (Sina) nom qui signifie «expérimenté, éprouvé». S'il eût été Arabe, il aurait ajouté à son nom de sa tribu. S'il eût été Persan au sens actuel, il aurait été Chiïte. A l'époque d'İbni Sina et d'Ebübekir Razi (Razès) (ce dernier né un siècle auparavant à Rey en Khorasan dont la population était entièrement turque), il n'existait pas de Perse indépendante comme aujourd'hui. Les Persans de ce temps là furent des tribus ou habitant des villes et qui parlaient persan. Le fait qu' İbni Sina est enseveli à Hamadan dans la Perse actuelle ne démontre en rien son origine persane. Je n'entrerai pas ici dans les détails sur les indices et les documents concernant l'origine turque des personnages cités, pour ne pas trop occuper votre temps ; je vous prierai seulement de bien vouloir consacrer vos soins à éclaircir le point sur lequel je viens de rapporter.

—*—*—*—

Eski Viyana tıp talimi ve onun Adli sultan Mahmud zamanında İstanbula yayılması

III

Prof. Dr. phil Karl Süsseim

München Üniversitesi Doğu dilleri Profesörü

Jani yaban yasemini (Şanizade s. 212 ; s. 243/4 : yaban şebboyi ; Sami Bey : fulubehar ; fransızca : flamme de Jupiter ; lâtince : clematis erecta), Girid otu ; (fransızca : dictame ; lâtince : diktamus-albus-L.), kara pulsatila (Şanizade s. 210 ; Sami Bey : dağ lâlesi ; fransızca : pulsatille ; lâtince : pulsatilla nigricans).

18 inci asırda yeni keşfiyatı havi kitabların istifadesini daha büyük mikyasta temin için bir eser fransızca olmayınca ikinci bir